

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 24 (Mart/ March 2026), s. 175-192
Geliş Tarihi-Received: 11.11.2026
Kabul Tarihi-Accepted: 29.03.2026
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.19218247

Bedenlenmiş Algı Bağlamında Kentte Yürüyüşün Sanatsal Pratikleri

Artistic Practices of Walking in the City in the Context of Bodily Perception

Gülşah BAYRAKTAR*

Öz

Yürüme gündelik hayatın sıradan bir hareketi olmasına rağmen beden, bilinç, zihin ve duyuların eşzamanlı olarak devreye girdiği bütüncül bir deneyim alanıdır. Yürüme, insanın dünyayla kurduğu en temel ilişki olmasına rağmen gündelik hayatın gerilimi bu ilişkiyi sarsmıştır. Bu sarsıntı bireyin beden farkındalığını kaybetmesine ve çevresi olan bağını yitirmesine sebep olmuştur. Bundan dolayı makale yürümeyi kentle ilişkilenen beden ve duyum farkındalığı çerçevesinde üretilmiş sanatsal ifadeleri sunmaya çalışmaktadır.

Makalede yürüme kavramı Aristoteles'ten çağdaş düşünörlere kadar uzanan yaklaşımlar ile ele alınırken; sanat alanında ise yürüme, flanörlükten sitüasyonist sürüklenmelere, performans sanatından duysal yürüyüşlere kadar yer alan perspektifte incelenmektedir. Makalede nitel araştırma yöntemine başvurularak kenti yürüyüşler ile yeniden deneyimleyen sanatçılar ele alınmıştır. Bununla birlikte katılımcının da eşlik ettiği sanatsal ve duysal yürüyüşleri içeren eserler odağı alınmıştır. Makalenin amacı; bir eserin yürüyüş pratiğı ile bedenin değişen algı ve duyularının ortaya çıkışına odaklanmaktır. Sanatçılar yürümeyi hem bireysel hem de kolektif düzlemde farkındalık yaratmak üzere kullanırken sanatın gündelik yaşamla olan motivasyonunu arttırmak istemişlerdir. Aynı zamanda sanat aracılığıyla bireyin duyularını harekete geçiren kentte sanatsal yürüyüş pratikleri, izleyicideki kente dair bireysel hikâyenin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak makale, yürümenin insanın bedenıyla, dünyayla ve kendisiyle kurduğu ilişkiyi estetik yolla dönüştürmesini sağlayan güçlü bir ifade alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beden, yürüme, duysal deneyim, kent, sanat.

Abstract

Walking, despite being an ordinary movement in daily life, is a holistic experience involving the simultaneous engagement of the body, consciousness, mind, and senses. Although walking is the most fundamental relationship a person establish with the world, the pressures of everyday life have disrupted this relationship. This disrupted has led individuals to lose their bodily awareness and their connection with their surroundings. For this reason, this article seeks to present artistic expressions created within the framework of bodily and sensory awareness in relation to the city.

The concept of walking is addressed in the article through approaches ranging from Aristotle to contemporary thinkers; in the field of art, walking is examined from the perspective of flâneurism to Situationist drifting, from performance art to sensory walks. Using qualitative research methods, the article examines artists who re-experience the city through walking. In addition, works featuring artistic and sensory walks in which the participant also takes part

* Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, gulsahbayraktar@mu.edu.tr, ORCID: 0000 0002 7192 3027.

have been included. The aim of the article is to focus on the emergence of the body's changing perceptions and sensations through the practice of walking in a work of art. While using walking to create awareness on both an individual and collective level, the artists sought to increase the motivation of art in everyday life. At the same time, artistic walking practices in the city, which activate the individual's sensations through art, contributed to the emergence of the viewer's personal story about the city. In conclusion, the article demonstrates that walking is a powerful means of expression that transforms the relationship between the human body, the world and the self in an aesthetic way.

Keywords: Body, walking, sensory experience, city, art.

Giriş

İnsanlık tarihinin en temel eylemlerinden biri olan yürüme, gündelik hayatın olağan akışı içinde çoğu zaman otomatik olarak gerçekleştirilen bir harekettir. Modern yaşamın hız, verimlilik ve işlevsellik üzerine kurulu yapısı içinde beden giderek araçsallaştırılmış; yürüme de çoğunlukla mekânlar arası geçişi sağlayan bir davranışa indirgenmiştir. Bu olağan kabul edilen hal, yürümenin beden, bilinç, zihin ve duyular arasındaki çok katmanlı ilişkilerinin üzerini örterek onun potansiyelini görünmez hale getirmiştir. Yürüme günümüz insanın sadece bir yerden bir yere varmak için kullandığı bir yöntem iken felsefi düşünce ona hak ettiği değeri vermektedir. Michel de Certeau'ya göre (2009; aktaran İren, 2025, s. 78) ...yürümek, fiziksel bir hareket değil, yaşamı estetik bir deneyime dönüştüren yaratıcı bir müdahale ve yaşama sanatıdır. Bireyin dünya ile olan ilişkisinde yürümeyi bir keşif aleti olarak nitelendiren Rebecca Solnit, ayakların deviniminin beden ile zihin arasında bir etkileşim aracına dönüştüğünü belirtmektedir (2025, s. 62). Yürümeyi yaratıcı, beden ile zihin arasında patika açan bir edim olarak tarifleyen düşünür ve yazarlar bireyin bu anlamda varoluşunun en kıymetli göstergesine vurgu yapmaktadırlar.

Yürüme, insanın dünyayla kurduğu en dolaysız ilişkilerden biri olarak, varoluşun bedensel ve duyusal düzlemde deneyimlendiği geniş bir alan sunmaktadır. Felsefe tarihinde Aristoteles'in peripatetik geleneğinden Nietzsche'nin yürüyüşü düşünmenin ön koşulu olarak gören yaklaşımına kadar uzanan çizgi, yürümenin düşünceyle kurduğu güçlü bağı ortaya koymaktadır. Beden ve zihni özgürleştiren yürüyüş düşünsel ve algısal sınırların ötesinde bireye kendi olma halini deneyimleyebilmesi için onu yola çıkmaya hazırlamaktadır. Frederic Gros yürüyüşler esnasında bilinci istila etmiş olan seslerin kesilmesi ile düşünmenin davet edildiğini dile getirmektedir (2017, s. 60). Yürüyüş aracılığı ile ayaklarımızın altında deneyimlenen dünya, beden ve bilinç bütünlüğü sağlayarak bireye kendi içinde yeni yollar açmaktadır. Breton bunu içselliğin coğrafyasıyla birleşen dışarının coğrafyası olarak tanımlamaktadır (Breton, 2003, s. 131). Breton dikkatin bedende toplanmasıyla içerinin ve dışarının farkındalığının geliştiği bir biliş seviyesinden bahsetmektedir. Beden ve bilinç ikiliğinin ortadan kalkması bireyi zihni, bedeni ve duyularıyla bütün bir varlık olarak kendini şimdiki zamana ait hissetmesini sağlamaktadır.

Sanat alanında yürüme, özellikle 20. yüzyıldan itibaren estetik, politik ve deneyimsel bir pratik olarak ele alınmıştır. Baudelaire'in flanör olarak tanımladığı figür ile temelleri atılan bu süreç, Walter Benjamin'in Pasajlar adlı kitabında modern kent insanının yabancılaşması ve yalnızlaşmasını ortaya koyan birisi olarak ele alınmıştır.

Flanör bir sanatçı olmamasına rağmen estetik bir alanın çevresinde aylıklığını sürdürmüştür. Flanörün pratiğindeki sıradan bir eylem ile gündelik hayatın kavuşturulması, Dadaizm ve Sürrealizm'in sanatsal pratiklerinde geliştirdikleri bir form olarak yer almaktadır. Flanörün kent mekânlarını ve sokakları arşınlayarak insanların deneyimlerini izleme hali sanatsal pratiklerin içinde yer alarak sanata yeni bir anlam boyutu katmıştır. Sanatın yürümeyle ilişkilenebilmesine sebep olan flanörün kent gözlemi

sanata aktarılan bir forma dönüşmüştür. Örneğin Lautrec bir flanör gibi gezip Paris'te kendi yeryüzünü ayaklarıyla çizen ve bu dünyanın dışına çıkmak istemeyen bir sanatçıdır (Kalay, 2012, s. 228). Flanörün tavrını izleyen Dadaistlerin duyumlara odaklanması sanatçının kente dair bireysel yaklaşımlarını öne çıkarmalarına sebep olmuştur. Dadaistlerden farklı olarak Sitüasyonist Enternasyonaller yürümeyi oyunsu bir yere taşıyarak kentte kaybolma pratikleri düzenlemiş ve buna "derive" sürüklenme adını vermişlerdir. Böylece kent ve birey arasındaki duyumların bireydeki karşılığını oyunsu bir yolla bulmaya yönelik pratikler geliştirmişlerdir. Aynı zamanda kenti canlı ve çekici bir unsur olarak görüp kolektif alanı besleyen bir durumda yaratmışlardır. Sitüasyonist sanatçılar kentin farklı yerlerine giderek bu ilişkiyi yapıtın o anda üretilmesine yönelik bir fırsata dönüştürmüşlerdir. Böylece yürüme eylemi yapıtın yerinde üretilmesinde önemli rol oynayan bilinç, duyum ve sezgileri tetikleyen estetik bir form kazanmıştır. Bundan sonra sanatçılar yürüme eylemini daha çok odaklarına alarak kenti bireysel ve kolektif bir üretimin çekirdeği haline getirmişlerdir.

Çağdaş sanat pratiklerinde ses kaydı, video, günlükler ve kartografya kullanılarak Sitüasyonistlerin sürüklenme pratiği psikocografik kavram ile buluşturulmuş ve duyusal yürüyüşün malzemesini arttırmışlardır. Bilinç, zihin ve duyumları öne çıkaran yapıtlar yapıtın üretildiği ana odaklanmayı sağlayarak sanatçının değişen etkinliğini de ortaya koymuştur. Jale Erzen'in de ifade ettiği gibi "yürüyüşün en önemli yaşantısı zamanın akışının ve çeşitlenmesinin yaşanmasıdır. Burada yapıt sanatçının kendisidir. Sanatçı hem aktör hem yaratan hem de yaratılandır. Kendi sınırı ve dünyanın sınırı bu yürüyüşte bütünleşir. Her adım bir anın saptamasıdır" ve sanatçı bedeniyle her anı saptayandır (1997, s. 96). Yapıtı besleyen ve doğuran kişi olarak sanatçı kentteki duyusal yürüyüş pratikleri ile bedeni, zamanı ve deneyimi sanat yapıtının merkezine yerleştirmiştir. Bu sanatçılardan Marina Abramovic ve Ulay *Aşıklar: Çin Seddi Yürüyüşü*'nde büyük bir adanmışlıkla bedenin olanaklarını zorlayan bir kararlılıkla performanslarını tamamlamışlardır. Hamish Fulton'un Tate Modern'de gerçekleştirdiği *Yavaş Yürüyüş* isimli çalışması, bireyin özne ile dünya arasındaki en somut ilişkiyi bedeni ile yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle sanatçı modern zamana inat bireyi yavaş yürüyüş ritmine davet etmektedir. Klara Ravat kentte yürüyüş pratikleri geliştirerek katılımcı izleyicilerin kentin kokularını keşfetmeye yönlendirmektedir. Sanatçı Stephane Marin ise kentte kolektif ses yürüyüşleri düzenleyerek dinlemeye alan açan çalışması ile izleyicilerin odak alanlarını buraya çekmiştir. Bir diğer sanatçı Kristina Borg, resimli haritalar ve ses kayıtları ile kentte özneleri duyumları ile dolaşmaya çıkaran yürüyüş güzergahları oluşturmuştur. Janet Cardiff benzer biçimde ses kaydından gelen sesler ile bireyleri sanki bir komploya tanıklık ediyormuşçasına kentte bir yürüyüşün içine sürüklemeye çalışmıştır. Tüm bu yürüyüşler aynı zamanda hafıza ile bir ilişki kurarak kente yeniden bakmanın olanaklarını sunmuştur. Bu açıdan bakıldığında Michelangelo Pistoletto'nun *Yürüyen Heykel* çalışması 1967'de ki ilk örneğinden sonra 2017'de yeniden üretilerek hafıza tazelemiştir. Kentin sokaklarında gezdirilen büyük bir küre gazete yapraklarından oluşmuş ve bireylerin gazetede ki haberler üzerinden kent ile yeniden ilişkiye girmelerini teşvik eden oyunsu bir hale dönüşmüştür.

Araştırmada ele alınan eserler sanatçının her bir yürüyüş pratiğinde kendi eserini yeniden deneyimlemesine olanak sağlamıştır. Eserler aynı zamanda sanatçının, izleyici katılımcının algılayışı ile değişkenlik gösteren bir eser anlatısının ortaya çıkışına tanıklık etmesi sebebi ile seçilmiştir. Bu nedenle her bir yürüyüş biricik bir deneyime dönüşmüştür. Kent mekânlarında ve kırsalda yürüyüşe çıkan sanatçılar eserlerinde adım atma ile birlikte bedene yayılan duyumları özellikle sanatçı Janet Cardiff'in çalışmasında olduğu gibi yansıtmaya çalışmışlardır. Çünkü yürüme eylemi ile eser izlenmeyi aşip duyumlarla anlaşılır ve algılanır bir boyuta taşınmıştır. Kent sahnesi ile sürekli duyusal ve duygusal bağlantıya giren katılımcı yapıtla özdeşlik kurar hale gelmiştir. Böylece eser

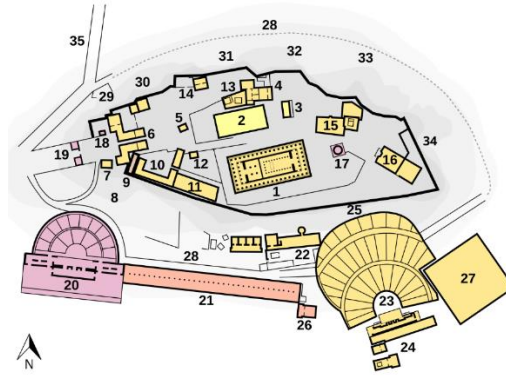
sanatsal nesne olma boyutundan çıkarılarak kent ile diyaloga geçen fiziki bir varlığa dönüşmüştür. Burada sanatçının etkinliği yürüyüşü bir araç olarak kullanarak kentin içine sızmak ve kenti duyularla algılamayı öne çıkarmak olmuştur. Rebecca Solnit duyuların keskinleşmesine neden olan bu tarz çalışmalar üreten sanatçı için inceliklerle dolu bir varoluş biçimi olarak tanımlamaktadır (2025, s. 325). Sanatçılar zaman zaman yürüyüşü kent ile izleyici arasında fantezi ile gerçeklik arasına yerleşen bir kurguya taşıyarak bilincin ötesinde yeniden yorumlanan bir anlatıya denk gelmesini istemişlerdir. Böylece sanatçının yapıt karşısındaki değişen etkinliği izleyicinin de rolünün evrilmesine sebep olmuştur. Gündelik hayatın bir deneyiminin sanat aracılığıyla estetik bir forma dönüşmesinde sanatçı izleyiciye önemli bir yer açmıştır. Duyusal yürüyüş pratiğini yapıtın merkezinde tutan sanatçı, izleyiciye de bir aktör gibi davranma iznini kendisine vermiştir. İzleyicinin bedeni ve duyularıyla ilişkilmesini salık veren bu pratikler, onun yapıta katılımını arttırarak pasif bir gözlemci olmaktan çıkıp üretimin etken formuna dönüşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda yürüme, sanatı gündelik yaşam ve kent ile ilişkilendiren, sanatçı ve izleyicinin bedeniyle ve çevresiyle kurduğu ilişkiyi yeniden düşündürten bir eşik hâline gelmiştir.

Bu makale, yürüme pratiğini gündelik hayatın sıradan bir eylemi olmanın ötesinde, beden, bilinç ve duyular ekseninde şekillenen bütüncül bir deneyim alanı olarak ele almayı amaçlamaktadır. Felsefi düşünceden sanatsal üretimlere uzanan bir çerçevede yürümenin algısal, düşünsel ve estetik boyutlarını inceleyen çalışma, yürümenin insanın kendisiyle, dünyayla ve varoluşuyla kurduğu ilişkiyi nasıl dönüştürdüğüne odaklanmaktadır. Bu fikir etrafında ilerleyen makalede yürüme eşliğinde ortaya çıkan yapıtlar, bireyin varoluşuna özgü kaynaklara dönüp bakmanın önemini gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda yapıtı deneyimlemek isteyen katılımcı arasında çok yönlü ilişki kurulmaktadır. Bu ilişki yapıtı üreten ile o an gerçekleşmesine sebep olan ile arasında bir bağa dönüşmektedir. Katılımcı bazen kentin bir noktasından diğerine elinde harita, kulağında kulaklıkla sanatçıdan gelen cümleler doğrultusunda yürüyüşler gerçekleştirmektedir. Böylece yürüme eylemi katılımcının algısı ile şekillenip eserin kendisine bir hikâyeye yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Sonuç olarak makale, yürümenin insanın bedeniyle, dünyayla ve kendisiyle kurduğu ilişkiyi estetik yolla dönüştürmesini sağlayan bir deneyim alanı olduğunu ortaya koymuştur. Kültür Coğrafyacısı ve Prifysgol Aberystwyth Üniversitesi Beşeri Coğrafya Bölümü öğretim görevlisi Mitch Rose, bir mekânda yerinde bedensel deneyimin “dünyayı bir bütün olarak hayal etme çabasını” ortaya çıkardığını dile getirmekte ve bunu “beden- manzara birlikte ortaya çıkışı” olarak değerlendirmektedir (Tzakou, t.y). Bu manzara duyuların keskinleşmesine dönük bir üretimi arttırarak sanatçı için de inceliklerle dolu yeni bir varoluş sentezi ortaya koymanın yoludur (Solnit, 2025, s. 325).

1. Yürümenin Kısa Bir Tarihi

Yürüme, vücudu dimdik ayakta tutup bir ayağı diğerinin önüne attığımız basit bir eylemdir. Bedenin tüm katılımıyla gerçekleşen bu ritmik hareket insanlık tarihinin en tanıdık aynı zamanda en karmaşık şeyidir. Yürümenin tarihi eskilere dayansa da bir amaca ulaşmak için gerçekleştirilen bir şey olmamıştır. Ancak Aristoteles’in Atina’da (M.Ö.384-M.Ö.322) açtığı bir okulda *peripatoi* adı verilen kemer altında gezinirken anlattığı dersler, yürümenin bedensel bir aktivite olmanın dışında ilk kez felsefe yapmayla ilişkilendirilmiştir (Young, 2014, s. 10) (Görsel 1). Peripatetik ekolü¹ olarak anılan bu okul, Aristoteles’ten önce gezgin olmalarıyla bilinen Sofistlerin de ders verdiği bir yerdir (Solnit, 2025, s. 38).

¹ Peripatetik veya Peripatetik ekol Antik Yunanda kurulmuş bir felsefe ekolüdür. Yunanca “yürüyen gezgin” anlamına gelen peripatetikos kelimesinden türetilmiştir. Kurucusu aristoteles’tir (Solnit, 2025, s. 38).

Görsel 1. Peripatos Haritası, [http://en.wikipedia.org/wiki/Peripatos_\(Acropolis_of_Athens\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Peripatos_(Acropolis_of_Athens))
[Erişim Tarihi: 24.02.2026].

18. yüzyıla gelindiğinde yürüme, İngiltere'nin kötü yollarında görülen eşkiya ya da dilencilere özgü bir eylemdir (Solnit, 2024, s. 151). Çünkü İngiltere'de yürümek, işlenmiş doğa parçaları arasında ve yüksek duvarların arkasında yapılan aristokrat bir eylemdir. 19. yüzyılda ise bu bilgi yerini asilzade bahçelerinden vahşi doğada yürüyüşlere bırakmaya başlamıştır. Yürüme bu şekliyle tarihte bambaşka bir şeye dönüştüren William ve Dorothy Wordsworth kardeşler olmuştur. Sırf yürümek ve doğada olmanın hazzını duyumsamak için kışın uzun mesafeli yürüyüşlere çıkan Wordsworth'ler, çağlayanları izlemek için zahmetli yolları tercih etmişlerdir (Solnit, 2025, s. 151-154). Romantikler onlar için yürüyüşü kültürel bir edim ve estetik bir deneyim haline getiren ilki gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler (Solnit, 2024, s. 149). İnsan elinin değmediği vahşi doğanın içinde saatlerce yürüyerek gözlem yapan Romantikler, doğada olmanın bilgisini Wordsworth'lerden devr aldıkları bu miras üzerine geliştirmişlerdir. Böylece 19. yüzyılda doğaya bir sanat eserine bakar gibi bakmanın girizgahı yapılmış ve düşünceleri rahatlıkla takip edebilme özgürlüğüne alan açılmıştır. Yürürken düşünce üretmenin ve yapıtı düşünme halindeyken üretmenin deneyimi önemli hale gelmeye başlamıştır.

Yeryüzü ile temas kurarak düşünmeyi tetikleme ve bunun bir model oluşturması fikri birçok filozof ve yazarı etkilemiştir. Kant, Nietzsche, Rousseau, Henry David Thoreau, Kierkegaard ve sosyolog olan David Le Breton tüm eserlerini neredeyse yaptıkları uzun yürüyüşler esnasında oluşturmuşlardır. Bunların içerisinde Nietzsche uslanmak bilmeyen bir yürüyüşçüdür ve birçok yapıtının ortaya çıkmasını yaptığı yürüyüşlere borçludur. Nietzsche günde neredeyse on saat süren yürüyüşlerinde yeni bir bakış açısı kazandığını ve çevreyle olan irtibatın kesilmesi ile düşünmenin yollarının açıldığını dile getirmektedir. Jean-Jacques Rousseau'da benzer şekilde yürüyüş esnasında ilgiyi dışarıya ve içerisinde canlı tutarak düşünmenin en derin anlarını gerçekleştirdiği ve kendisi olmayı başarabildiğini dile getirmektedir (Gros, 2017, s. 67). Bununla beraber doğası değişmiş insanın üzerinde taşıdığı topluma ait tüm verileri sıyırmayı hedefleyerek yürümüştür (Gros, 2017, s. 69-73). İlkel bir insanın yürüme ile ilişkisindeki gerçek bağı yakalamak yürüyüşlerindeki düşüncelerini yönlendiren ana unsur olmuştur.

19. yüzyılın ilk yarısına bakıldığında kitlesel üretim çağının başlangıcına tanıklık eden doğa düşünürü Henry David Thoreau, kâr ekonomisinin beyhude olarak tanımladığı yürüyüşü insanın en önemli sermayesi olarak adletmiştir (Gros, 2017, s. 84). Thoreau'nun insanın sermayesi olarak gördüğü yürümenin, gündelik hayat ve modernliğin gerilimi içerisine sıkışmış bir eylem olduğu anlaşılmaktadır. Michel de Certeau'ya göre; modern dünyada yaşadığımız bu gerilim ancak yürüme estetik ve yaratıcı bir eylem farkındalığına dönüştürerek bertaraf edilebilir (Certeau, 2009). Yürüme bir eylem olmaktan çok hayatı anlamlandırmanın ve üretmenin bir rehberi

olarak gören bu düşünce, Rebecca Solnit'in ifadesinde de yerini bulmaktadır. Bireyin dünya ile olan ilişkisinde yürümeyi bir keşif aleti olarak nitelendiren yazar, ayakların deviniminin beden ile zihin arasında bir etkileşim aracına dönüştüğünü belirtmektedir (2025, s. 62). Modern dünyada insanın bedeni ile kopuk ilişkisi, yürüyüşün kendisi için bir keşif aletine dönüşmesi düşüncesi kıymetli bir gerçekliği ortaya koymaktadır. Ancak bunun için öncelikle bireyin neyi devreye alması gerektiğine kısaca bir bakmak gerekmektedir.

Modern hayatın yarattığı hız sendromu insanın bedeniyle olan temasının kesilmesi ya da azalmasına sebep olmuştur. Bu durum gündelik hayatın en temel hareketi olan yürümenin kendisini de otomatik hale getirmiştir. Çünkü hız insanın bedenine yabancılaşarak onun araçsallaşmasına sebep olmasıyla sonuçlanmıştır. Buna bağlı olarak birey gündelik hayata sürekli yetişme isteğinin peşinde oradan oraya taşınan bir beden algısı içerisinde yerleşmiştir. Kendisini unutmuş bir beden, duyarlarla bağlantısını yitirerek yürümenin yaratacağı duysal farkındalıktan mahrum kalmıştır. Ancak burada İlhan Güngören'in de söylediği gibi farkında olma alışkanlığını geliştirebilmek ve tüm dikkati duyu organlarına ulaşan her uyarıya açık tutmak duysal farkındalığı geliştirecektir (2016, s. 94-95). Bu uyarıları dikkate almak ile yürüyüş, tüm bilgilerin bedene ulaştığı ve orada işlendiği bir pratiğe dönüşebilir. Bunun için yürümenin kendisinin daha çok duyular ve sezgileri harekete geçiren bir zihinsel çaba ile yapılması gerekmektedir. Böylece yürüme ile bedenin kendini yeniden bir bütün olarak anlamlandırma süreci başlayacaktır. 20. yüzyıl felsefecilerinden Maurice Merleau-Ponty'nin felsefesi deneyim ve duyum kavramlarına yönelmiştir. Husserl'den ödünç aldığı "yaşam dünyası" kavramı ile algı ve beden üzerinden insanın dünya ile kurduğu ilişkide bedenlenmiş özne fikrini öne sürmektedir (Akgündüz, 2023, s. 170). Bedeni bir nesne olarak şeyleştirilmekten çıkarıp yerine dünya ile kurulan canlı ilişkinin gövdesi fikrini koymaktadır. Ponty'nin düşüncesi ışığında baktığımızda zihin ve duyarların anlamlı bir birlik oluşturması ile bedenin kendini ifade etme biçimi de gelişecektir. Dolayısıyla bugün insanın kendisini yürüyüşe bırakmasının aciliyet içerdiği bir zamanda yaşadığımız görülmektedir.

2. Kentte Sanatsal Yürüyüşün İlk Adımları

Yürüme eylemi gündelik hayatın dönüştürücü bir eylemi olarak yazar ve düşünürlerin kendilerini üretime hazırladıkları değerli bir yöntem olarak görülmüştür. Gündelik hayatın yaratıcılığını teşvik eden bu eylem, yer ile bedenin ilişkisini sanatsal bir ifadeye dönüştürerek yürümenin estetik bir ele alışıyla ilişkilendirilmesine vesile olmuştur. Sanat ile eylemin aynı zemine yerleşmesi Charles Baudelaire'in flanör kavramını ortaya atması ile olmuştur. Baudelaire, flanörü modernlik sürecini kalabalıkta fark edilmeyen bir şekilde gözlem yapan bir izleyici olarak tanımlamaktadır (Artun, 2017, s. 33). Walter Benjamin ise onu yürüyüş, duyarlar ve şehir arasındaki ilişkiyi anlamak için birçok şeyin metaforik öznesi olarak "asfalt botanikçisi" olarak tanımlamaktadır (Dere, 2025, s. 44-46) Benjamin'e göre; Paris, flanör tipini modern kapitalist kültürü bireysel ve toplumsal düzeyde anlamak üzere yaratmıştır. Benjamin'in Baudelaire'ye adanmış olduğu Pasajlar adlı kitabında, flanörün içinde gezintiye çıktığı Gotik özentsi mekânların gizlediği modern dünyanın bir portresini çizmektedir (Artun, 2017, s. 35). Flanörün gözünde bir sahneye dönüşen Paris, bir fantasmalar alemidir ve meta fetişizminin giderek sanatı da ele geçirmesine tanıklık edildiği mekândır.

Flanör, gündelik yaşamın aktığı kent sokaklarında insanları gözlemleyen ve anın izini süren kişi olarak kentin sosyal tipolojisini okumaya çalışan bir nevi kentin gündelik yaşamının mikro-sosyolojisini belgeleyen kişidir (Tandaçgüneş, 2012, s. 106). Köse, toplumun sosyal normlarını gözlemleyen flanör için aklın tüm formatlarına karşı kaçış çizgileri arayan bir aylaklık ile hareket ettiğini belirtir (2012, s. 24). Kalabalıklar arasında yürüyen flanörün zihninde bulunan sorular bir sanatçı olmamasına rağmen onun estetik

bir alanın çevresinde aylak ettiğini ortaya koymaktadır. Flanörün pratiğindeki sıradan bir eylem ile gündelik hayatın kavuşturulması, Dadaizm ve Sürrealizmin sanatsal pratiklerinde geliştirdikleri bir form olarak yer almıştır. Flanör ve sanat arasındaki bu kesişim noktaları dört duvar arasından sızarak kentteki mekânlara, sokağa, insanların deneyimlerine yayılan bir sese dönüşmüştür. Özellikle sanatın çıkardığı bu sesler kendisine yürümenin eşlik ettiği bir anlam bütünlüğü yaratmıştır. Sanat ile yürüme arasındaki bu bağ, sanatsal üretimin yalnızca nesneye değil, eyleme ve gündelik deneyime de dayanabileceğini göstermiştir (İren, 2025, s. 78). Böylece sokağın deneyimlenmeye açık tüm yönleri sanatçı tarafından yürüyerek gerçekleştirilen bir izleme ve incelemenin öznel çıktılarını ortaya koymuştur. Sanatçı Toulouse Lautrec tıpkı bir flanör gibi Paris'te kalabalığın içinde dolaşp o an olup bitiveren şeyler konusunda meraklı ve gözlemci davranmıştır. Ayşe Kalay'a göre; Lautrec Paris'te kendi yeryüzünü ayaklarıyla çizen ve bu dünyanın dışına çıkmak istemeyen bir sanatçı olmuştur (Kalay, 2012, s. 228). Onun için sokaklar şimdi ile geçmişin iç ve dış mekânlarda cereyan ettiği çağrışımlarla dolu olmuştur. Lautrec bu özelliği ile bir flanör gibi yaşamış ve yapıtlarında Paris incelemelerine öznel çıktılarını işlemiştir.

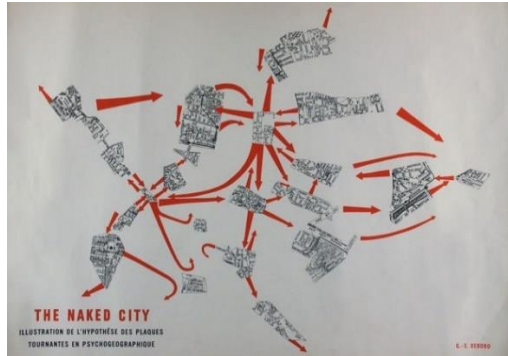
Bir flanör gibi hareket eden Dadaist sanatçılardan Andre Breton, Louis Aragon, Tristan Tzara ve Paul Eluard gibi öncü isimler kent gezintileri ile sanatçıların kente dair bireysel yaklaşımlarını açığa çıkarmışlardır. Kent gezintisini bir rehberli tur şeklinde düzenleyen sanatçılar, kentte sıradan noktalara uğrayarak okudukları metinlerle izleyicilere kent hakkında düşünceleri için yeni bir durum yaratmak istemişlerdir (Görsel 2.) Dadaist hareket ile birlikte Fluxus, sokakta cereyan eden yaşantı ile daha çok ilgilenmeye başlayarak bir netlik kazanmıştır. Bu nedenle Fluxus performansları izleyicinin de katılımını dahil eden eylemsel pratiklere dönüşmüştür. Böylelikle yapıt izleyiciye kendi algı, yorum ve duyularını harekete geçirebileceği bir alan yaratmıştır. Yapıt ve izleyici arasındaki bu birliktelik sanatçı için yeni bir soluk alma biçimi geliştirmesine sebep olurken, sanat hem üreten hem de izleyen için kenti beden ve bilinciyle yeniden kavradığı bir mekân izleği yaratmıştır. Sanat için yeni olan bu aracı Sürrealistler, psikanalize başvurarak bilinç ve düş arasında kenti yorumlamak için zihin açıcı araştırma ve üretimlere evriltmişlerdir. Belirsiz rotalarda gezinerek kenti sıradan bir mekân olarak algılamamanın dışına çıkarak bilinç dışı ile kenti ele almayı hedeflemişlerdir. 1924 Mayıs'ında Paris'te tren yolculuğu ile başlattıkları gezintilerini haritadan rastgele seçtikleri bir kasabaya yaya olarak sürdürmüşlerdir. Bu yürüyüşler sırasında düşsel dünyaya varma arzusu ile yola çıkan sanatçılar Louis Aragon, Andre Breton, Max Morise ve Roger Vitrac, zihin ve beden aracılığıyla bireyin kendisini yeniden ele alma çabasını ortaya koymuşlardır (Arapoğlu, 2016, s. 4-5). Buna bağlı olarak Sürrealistler yürümeyi bir biliş hali olarak değil gerçeğin kavranamayan bir uzvu gibi sınımaaya çalışmışlardır.

Görsel 2. Tristan Tzara, Paris'teki Saint-Julien-le- Pauvre Klisesinde düzenlenen bir Dada gezisinde kalabalığa kitap okuyor (1921) <http://hing.ellenmueller.com/walking/2021/10/10/dada-connections/> [Erişim Tarihi: 24.02.2026].

Sürrealistlerin hayata nüfuz etme çabasını miras edinen Sitüasyonist Enternasyonal, kenti kültürel bir deney ve oyun sahası gibi imgeleyip yabancılaşmayı kırmayı ve gündelik hayatta bir devrim yapmayı hedeflemiştir (Artun, 2017, s. 54). Kentte yürümeyi ise oyunsu bir hale getirip “derive” adını verdikleri sürüklenme kavramını ortaya atmışlardır. Böylece kent ve birey arasındaki duyumların bireydeki karşılığını bulmaya yönelik bir ilişkilendirme içine girmişlerdir. Aynı zamanda kent canlı ve çekici bir unsur olarak hem kolektif üretimi hem de kolektif olanla ilişkiyi besleyen bir unsura dönüşmüştür.

Sitüasyonist sanatçılar kentin farklı yerlerine giderek yaptıkları sanatsal gezintiler ile sanatın kamusal alanda yeşermeye başlamasına ve onun duvardan inip sokakta, insanla, mekânla duygudaşlık kurmaya yönelik bir atılım gerçekleştirmesine öncülük etmişlerdir. Böylece sanat mekânla ilişkide kalarak daha gerçek olan bir evrenin araştırmasını yapmaya yönelmiştir. Sitüasyonistler yaptıkları gezintilerde kartografya ve sanat arasında ilişki kurarak psikocografik harita kavramının gündeme gelmesine de sebep olmuşlardır. Çevre ile psikolojik etkileşimin haritasını çizmeye çalışan bu kavram, 1950’lerde Sitüasyonizmin öncü ismi Guy Debord tarafından ortaya atılmıştır. Kente ilişkin mevcut bilginin yerine yeni ve duyusal olanın inşa edilmesini öneren psikocoğrafya kavramı, öznenin kente dair “duygu haritası”nı ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir (Yeşil, 2016, s. 131). Bu anlamda Sitüasyonist sanatçılar Guy Debord ve Asger Jorn’un “Çıplak Şehir” adlı psikocografik çalışması, sanatçıların yepyeni bir okumasını içeren Paris haritası çizmektedir (Bayraktar & Yılmaz, 2022, s. 21) (Görsel 3). Bu sanatsal yürüme pratiği ile sanatçılar, insanların günlük aktivitelerinde hiçbir zaman uğramadıkları mekânları bulmak yönünde cesaretlendirici bir role sahip olmuşlardır. Eski Paris’i yürüyerek okuyan bu yapıt, bireyin kent anlatısını duyumları üzerinden işlemiştir. Böylelikle yürüme işlevselliğinin ötesinde sanatçıların kent ile kurdukları kavramsal ilişkiyi ortaya çıkaran mekân ve özne arasındaki bir duyusal bağlam haritasına dönüşmüştür.

Görsel 3. Guy Debord ve Asger Jorn, Çıplak Şehir, 1957, Alındığı Yer:

<https://jacket2.org/commentary/avant-garde-iii-situationist-maps-take-two>. [Erişim Tarihi: 26.02.2026].

Flanörlükten Sitüasyonist sürüklenmelere kadar uzanan yürüme pratikleri, kenti estetik, politik ve eleştirel bir deneyim alanı olarak yeniden tanımlamıştır. Bu yaklaşımlar, yürümenin yalnızca kentsel bir okuma biçimi değil, aynı zamanda bedensel farkındalık ve öznel algı üretimiyle ilişkili bir eylem olduğu sonucunu da doğurmuştur. Böylece yürüme, fiziki bir deneyim olmanın ötesine geçerek bilinç, duyum ve sezgilerin etkin hale geldiği estetik bir alana evrilmiştir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde, kent ve çevresinde yapılan sanatsal yürüyüşlerin öznel ve duyusal deneyimlere odaklı örneklerine yer verilecektir.

3. Kentte Duyumlar Eşliğinde Sanatsal Yürüyüşler

Gündelik hayat pratiği olan yürüme eylemi sanatçının farkındalığı ile estetik bir eyleme dönüşüp kendisinden sonra gelen çağdaş pratikleri etkilemiştir. Yürüme eylemi sanat tarihinde Dadacılar, Situasyonistler, Sürrealistler tarafından ele alınarak sıradan bir eylemin sanatla ilişkilmesine sebep olmuşlardır. Gündelik hayatın sanatta yer bulması yeni bir durum değildir ancak sanatın mekân, performans, bilinç, zihin ve duyumları dolaysız bir şekilde ele alışı avangard sanatın gündeme taşıdığı bir mevzu olmuştur. Bu mevzular etrafında değişen içerik sanatın tüm çerçevelerini ortadan kaldırmıştır. Sanat politik, keşifsel, kent gezginlerinin yürüyüşleri, flanör yürüyüşü, toplumsal olaylara başkaldırı yürüyüşleri, kartografik yürüyüşler, tinsel yürüyüşler gibi çeşitli alt başlıklarda ele alınabilir dinamik ve izleyici katılımını da önemseyen bir rol edinmiştir. Yapıt bundan böyle sanatçısı ve izleyicisi tarafından o anda icra edilip her bir özne tarafından da farklı yorumlanır bir hale gelmiştir. Jale Erzen, “yürüyüşün en önemli yaşantısı zamanın akışının ve çeşitlenmesinin yaşanmasıdır. Burada yapıt sanatçının kendisidir. Sanatçı hem aktör hem yaratan hem de yaratılandır. Kendi sınırı ve dünyanın sınırı bu yürüyüşte bütünleşir. Her adım bir anın saptamasıdır ve sanatçı bedeniyle her anı saptayandır” demıştır (1997:96). Erzen yürüme eylemi ile sanatçının varlığının genişlediğini ve bu genişleme içerisinde bedeniyle yapıtın ortaya çıkışına katkı sağladığını belirtmiştir. Böylece yapıt ve beden birlik ve oluş halinde gerçekleşen bir estetik üretime kaymıştır. Aynı zamanda bir performans olarak yürüyüş, sanatçı ve izleyicilerle birlikte sahneye çıkan figürlere dönüşmüşlerdir.

Yürümenin performans ile ilişkilendiği ve sanat tarihinin en tanınmış çalışması sanatçı Marina Abramovic ile Ulay tarafından Çin Seddi’nde gerçekleştirilmiştir. Bu yürüyüş performansı 1988 yılında doksan gün süren ve zaman zaman bürokratik engellerle de mücadele etmek durumunda kalmış bir çalışma olmuştur. “Aşıklar: Büyük Çin Yürüyüşü” adlı bu performans, Abramovic’in Bohai Denizi’ne doğru Ulay’ın ise Gobi Çölü’ne doğru doğu ve batının birleştiği noktada sonuçlanmıştır. Abramovic ve Ulay’ın daha önce zihin ve beden farkındalığı üzerine çalışmış olmaları Çin Seddi’ni bir uçtan bir uca sadece yürüyüşlerine odaklı kalmalarını sağlamıştır. Beden ve tüm duyumlarını mekâna bağladıkları bir çapa gibi büyük bir adanmışlık ortaya koymuşlardır (Görsel 4). Başladıkları noktadan yürüdükleri yerlerde araziye deneyimleme, kutsal mekânları görme ve halk ile temas ederek yerel efsaneleri dinleme şansları buldukları doğa, sınırlar, tehlike, acı ve insan iradesi üzerine öznel birer deneyime sahip oldukları bir çalışma ortaya çıkarmışlardır. Özellikle bu çalışma ile yürümenin özü çölün ortasındaki boşlukta dile getirilen basit ancak güçlü bir dille ifade edilmiştir (Solnit, 2025, s. 475). Bu performans kentin herhangi bir mekânını değiştirmeye kalkışmadan yürünen en zorlu sanatsal yollardan biri olmuştur.

Görsel 4. Marina Abramovic & Ulay, Aşıklar: Çin Seddi Yürüyüşü, 1988, Alındığı yer: <https://shorturl.at/Ufvan> [Erişim Tarihi: 17.01.2026].

Yürüyüşü bir sanat formu olarak ve aynı zamanda “Aşıklar: Çin Seddi Yürüyüşü” performansında olduğu gibi bedeni deneyimin en önemli aracı haline getirmiş bir başka sanatçı ise Hamish Fulton’dur. Fulton, sanatsal üretimin bizzat kendisi olarak yürümeyi sanat nesnesinin maddi varlığını sorgular bir şekilde ele almıştır. Sadece yürüyüş anının otantik deneyimine vurgu yaparak doğa, beden ve zaman kavramlarını yapıtının merkezine taşımıştır. “Yavaş Yürüyüş” adlı yapıtı ile modern toplumun ilerleme ve hıza yönelik arzusunun bir gönderme yaparak bedeni özne ile dünya arasında bir geçit olarak değil doğrudan deneyimleyen özne olarak konumlandırmıştır (Görsel 5). Sanatçı Tate Modern’de yüz kişilik bir grubun yavaşça yürüyerek sahneye gelmelerini ve sonra hareketsiz kalmalarını istemiştir. Yürüyüş ve arkasından gelen hareketsizlik zamanı dondurarak, Tate Modern’in merkezinde mekânla atmosferik bir ilişkiye giren beden algısı ortaya çıkarmıştır. Bedenine yabancılaşmış insanı uyandırmak istercesine yavaşlayan bu performans sarsıcı bir etki yaratarak izleyicinin duyularında değişikliğe sebep olmuştur. Eser izleyicinin algılarınınca betimlenen bir vurgu olmaya kendini bırakmıştır.

Görsel 5. Hamish Fulton, Yavaş Yürüyüş, 2011. <https://shorturl.at/N7Gqh>, [Erişim Tarihi: 17.01.2026].

Yürüme hareketini duyuşsal bir form olarak işleyen sanatçılar Klara Ravat ve Stephane Marin Belçika’da 2018 yılında BOZAR Güzel Sanatlar Merkezi ve Tour & taxis’te gerçekleştirilen “I Love Science” adlı festivalde yer almışlardır. BOZAR sanat ve bilimin buluştuğu bu festival kapsamında *Duyuşsal Yürüyüşler* serisi düzenleyerek katılımcılara ses, koku, kent manzaraları eşliğinde hem sanatsal hem de pedagojik etkinlikler düzenlemişlerdir. Duyuların birer pusula halinde geldiği *Duyuşsal Yürüyüşler*’de Klara Ravat, izleyiciye kentin kokularını keşfedebilecekleri kendi deneyimlerine açık bir zemin oluşturmuştur (Görsel 6). Kamusal alanda ikişer kişiden oluşturulan gruplarda birinin gözü kapalı diğerinin de kendisine rehberlik ettiği ve talimatlar verdiği bir ekip çalışması ortaya çıkarmıştır. Rehber, diğerinin koklamasını istediği yeri seçerek diğerinin bu deneyim içinde gezinmesini sağlamıştır. Bu yolla pedagojik metodolojilere katkı sağlayan çalışma bireylerin daha sonrasında kentle ilgili koku hafızası geliştirmelerini de sağlamıştır. Christiana Kazakou ile yaptığı röportajda Ravat, katılımcılar kendi kişisel koku haritalarını oluştururken yalnız değillerdir ve kokuya dair yaptıkları paylaşımlar ortak bir koku hafızası yoluyla kenti yeniden tanımlayan bir araca dönüştüğünden bahsetmektedir (Ravat, 2018). Sanatçı Ravat gibi aynı projenin içerisinde yer alan Stephane Marin’de işitme duyusu üzerinden kent, kırsal alan, sanayi alanı, park ve koruma altındaki doğal alan gibi bölgeleri sesli birer manzaraya dönüştürmektedir.

Görsel 6. Klara Ravat, Keşif Amaçlı Koku Yürüyüşleri, 2018. Alındığı Yer: <https://shorturl.at/WqFMn>. [Erişim Tarihi: 21.01.2026].

BOZAR’da “Mekânları Dinlemek / Dinleme Mekânları” projesi ile yer alan sanatçı Stephane Marin ses haritalama yolu ile mekânları deneyimleme biçimimizi sorgulamaktadır (Görsel 7). Bu projede mekân sadece içinde gezinilen bir şey değil ilişki kurulan, dinlenen, yeniden üretilen ve yorumlanan bir dört duvar olmaktan fazlasıdır. Marin, yerinde dinleme ile adım adım kolektif ses yürüyüşü buluşması yaptığı katılımcılarla kent mekânına dair yeni bir kompozisyon oluşturmaktadır. Özellikle kentin ses akışındaki hareketliliği temel alan bu çalışma, katılımcıları kulak kesilmesi gereken bir kent sahnesi ile yüz yüze getirmektedir. Sanatçı mekânın sesini deneyimleyen öznelere birbirinden bağımsız duyuşal yorumlamalarını dikkate almaktadır. Anna Tzakou “Meditasyon Olarak yürüyüş ve Acil Durumlarda Nasıl Yürünür” başlıklı makalesinde yürüyüş dramaturjisinin açık havada yapılan performanslar için bazı avantajlarından bahsetmektedir. İlk olarak beden aracılığıyla mekân anlamlandırılır. İkinci olarak mekânlar ulusal, kültürel ve politik temsillerinden kopararak aracı ve duyuşal bir şekilde deneyimlenir. Böylece niyetler, anılar, gerçekler ve manzaralardan oluşmuş iç içe geçmiş bir doku olarak belirirler (Tzakou, t.y). Ravat ve Marin’in psikocoğrafik çalışmaları da bu bağlamda incelendiğinde yaşanan çevre ile olan muhabatı arttıran duyuşal yürüyüşler olduğu görülmektedir.

Ravat ve Marin’in yapıtları kentte yaşayan biri için sınırsız olasılıklarla dolu bir gözlem alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Solnit kentte yaşamayı yalnızlık ve yabancılaşma ile örtüşük ancak çeşitli kültür ve kimliklerle diyalogda olabilmek adına özgürleştirici bir durum olarak nitelendirmektedir (2025, s. 324). Solnit aynı zamanda duyuların keskinleşmesine dönük bu hali üretim içindeki bir sanatçı için inceliklerle dolu bir varoluş biçimi olarak tanımlamaktadır (2025, s. 325). Sanatçının yaratıma dönüştürdüğü bu gezintiler kişinin mikrokozmosu ile evrenin mikrokozmosu arasında kurulmuş bir köprü üzerinde ilerlemeye benzetilmektedir.

Görsel 7. Stephane Marin, Mekânları Dinlemek / Dinleme Mekânları, 2018. <https://shorturl.at/WqFMn> [Erişim Tarihi: 21.01.2026].

Kristina Borg'un düzenlemiş olduğu *Alternatif Kendin Yap Yürüyüşleri* kapsamındaki "İçindeki Şehirler" çalışması sanatçının farklı şehirlerde yerel halk ile yaptığı sohbetlerden kentleriyle ilgili elde ettiği bilgileri sanatsal bir araştırmaya dönüştürmektedir (Görsel 8). Sanatçı kişisel ve kolektif hafızayı uyaran kentte ihmal edilmiş bölgeleri haritalandırarak fantezi ve gerçeklik arasında yer bulan bir anlatıyı ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıyı ses kaydındaki yönlendirmelerle sokaklar ve mekânlar arasında gezdirerek kentle birebir temas kurmalarını sağlayan bir atmosferle tanıştırmaktadır. Özellikle ihmal edilmiş alanlara katılımcıları yönlendiren Borg, projesini yerel halkın günlük yaşantısının aktığı sokaklara ilişkin hafıza kayıtları tutmalarını sağlamaktadır. Sanatçı yürüyüşe katılanlara sunduğu resimli haritalar ile yolu takip ederken kulaklıktan gelen seslerle de onları yönlendirmektedir. Bu çalışma ile bireyler hafızalarında sesler, yüzler ve görüntülerle kenti belleklerine işlemektedirler. Bedenlerinin, yürüyüşlerinin ve seslerin kendilerinde bıraktığı izlenimler onların esere dahil olma ve yorumlama biçimlerini etkilemiştir. İzleyiciler burada pasif bir özne yerine algılayan ve canlı bir etkileşimin ortaya koyulduğu alanda bedeni ile katılım haline girmiştir (Aydın, 2020, s. 82). Dolayısıyla bir esere bedeni ve bedeninin yarattığı duyularla katılan özne, yapıtla daha sıcak ve yakın temas kurma fırsatını elde etmiştir.

Görsel 8. Kristina Borg, İçindeki Şehirler, 2016. Alındığı Yer:

<http://www.kristinaborg.com/thecitieswithin2016>. [Erişim Tarihi: 22.01.2026].

Katılımcının deneyimine yönelik yürüyüşler düzenleyen bir başka sanatçı Janet Cardiff, ses yürüyüşleri ve video yürüyüşleri düzenlemektedir. Özne deneyimi odaklı projelerinde belirli bir rotayı izleyen duyuşal yolculuklar hazırlamaktadır. Sanatçı katıldığı bir konuk sanatçı programında rastlantısal bir biçimde ses kaydediciyi geri sararken ilk defa ses yürüyüşleri formunu bulmuştur. Kendi konuşması, nefes sesi ve adımlarını duyduğu ses yürüyüşleri kayıtları Cardiff'in sanatının seyrini belirleyen bir unsura dönüşmüştür. Eserin katılımcılar tarafından deneyimlendiği ses yürüyüşleri, harita üzerinde daha önceden belirlenmiş mekânlara ait kaydedilmiş seslerin izleyici yönlendirmesi ile şekillenmiştir. Aynı zamanda katılımcılar ses yürüyüşleri esnasında kulaklıktan gelen Cardiff'in sesi ile bütünleşerek yaptıkları gezintiyi duyuşal bir alana yerleştirmişlerdir (Kıraç, 2019, s. 26). Sanatçı ise bir nevi hikâye anlatıcılığı yaparak katılımcıyı bir kurgu içerisine yerleştirmekte ve onların gezilen mekânları kendilerine ait duyuşal bir gerçeklik olarak işaretlemelerini sağlamaktadır.

Cardiff'in ses yürüyüş çalışmalarından biri olan "Kayıp ses: Vaka Çalışması B", Whitechapel Kütüphanesi'nden başlayıp Liverpool Caddesi İstasyonu'nda son bulan elli dakikalık bir yürüyüşdür (Görsel 9). Cardiff'in sesiyle keskinleşen dış ortam ve metin izleyiciyi bir komploya ortaklık ediyormuşçasına bir yürüyüşe davet etmektedir. Burada hikâyeler belirsiz ve parçalı olmakla izleyicinin düşünce ve algılarının ipuçları peşinde sürekli değişmesine zemin hazırlanmaktadır (Pinder, 2001, s. 2) Kent sahnesi ile sürekli duyuşal bağlantıya giren katılımcı yapıtla ve mekânlarla bir özdeşlik kurmaktadır.

Cardiff'in daha önce hiç ziyaret etmediği Londra için yaptığı bu çalışma modern metropol deneyimini kurgusal bir metin aracılığıyla ele almaktadır. Cardiff, Londra'ya yabancı birisi olarak bilinç akışı senaryolarıyla beslediği kenti, korku içeren anlatılara taşımaktadır. Kendisi için bir eğlence kaynağına dönüştürdüğü bu proje için, çok fazla film izlemesinden, hayatını dramatize etme ve onu sinematik bir hale getirme çabasından doğduğunu dile getirmektedir (Lingwood, 1999). Bilinç ve bilinçdışı, gerçek ve kurgu, benlik ve hafıza arasındaki kişisel haritayı ve duyuları besleyen bu yürüyüşler, akla flanörün kendini amaçsız bir amaçlılıkla yürüyüşe bırakışını getirmektedir.

Görsel 9. Janet Cardiff, Kayıp Ses: Vaka Çalışması B, Ses yürüyüşü, 50 dakika, 1999. Alındığı Yer: <http://cardiffmiller.com/walks/the-missing-voice-case-study-b/> [Erişim Tarihi:27.01.2026].

Cardiff'in sesi ile arşınlanan kent mekânları bir çeşit yaşayan kültürel nesneye dönüşmüştür. Benzer biçimde Michaleangelo Pistoletto'nun "Yürüyen Heykel" eseri izleyicinin hareketi le kamuya mal olan kültürel bir nesne olarak sokakta sahnelenmiştir (Görsel 10). Bu çalışma daha önce 1967'de İtalya'nın Torino kentinde gösterilmiş ve 2017'de ise New York'un Cold Spring sokaklarında yeniden canlandırılmıştır. 1967'deki ilk örneğinde 60'lı yılların sonlarında İtalya'yı rahatsız eden gündemdeki gazete haberleri bulunmaktadır. Pistoletto bu haberleri eserinin üzerine aktararak kamuya açık bir alanda izleyiciler tarafından deneyimlenmesini sağlamıştır. New York'taki örneği aynı şekilde imzalanmış gazete parçalarından oluşmuş ve izleyiciler tarafından Hudson Vadisi kasabasının sokaklarında yuvarlanmıştır. Bu eser sanatçılar ile diğer insanlar arasında kaynaşmanın bir metaforu olarak katılımı destekleyen bir şekilde caddede dolaşıma çıkarılmıştır. Böylece sanat eseri insanın yaşamına neşe getiren kültürel bir nesne olarak katılımcısı ile var olmuştur.

"Yürüyen Heykel" üzerindeki haberler daha önce yetişkinlerin hafızalarında rahatsız edici bir duyguyla eşleşirken bir sanat nesnesi aracılığıyla yerini yeni duyumlarla beslenen hislere bırakmıştır. Zihin, beden ve duyumların devreye girmesi ile bu çalışma, hafızanın şimdiki an üzerinden yeniden tanımlaması için bir yol açmıştır. Chögyam Trungpa Rinpoche, bedeni bir kamera zihninde kamera filmine benzeterek beden-zihin senkronizasyonu kavramını kullanmaktadır (Tzakou, t.y). Sokakta ve hayat ile iç içe deneyimlenmiş bu çalışma için Trungpa'nın beden-zihin senkronizasyonu olarak tanımladığı kavramın görselleşmiş bir imajıdır. Bu imaj mekân, beden, zihin ve duyumlarla işaretlenerek hafızada kendine kalıcı bir yer bulmuştur.

Görsel 10. Michelangelo Pistoletto, Yürüyeyen Heykel, ø100 cm., Hudson Nehri kıyısında küreyi yuvarlayan çocuklar, 2017. Alındığı Yer: www.magazzino.art/visit/events/walking-sculpture-performance [Erişim Tarihi: 03.10.2025]

Sanatçı Mollie Rice gezdiği yerlerden topladığı ses kayıtlarını atölyesine taşıyarak sesleri görsel imajlara dönüştürmektedir. Parramatta Yolu boyunca on bin adımlık yürüyüşlerinden elde ettiği ses kayıtları ile bir yürüyüş performansı gerçekleştirmektedir (Görsel 11). Paramatta Yolunu atölyesinde kayıttan dinlediği sesler ile yeniden deneyimleyen sanatçının mekân ile olan algısı başka bir mekânda yeniden yorumlanmaktadır. Böylece yürüyüş çizgisel hafıza kayıtlarına dönüşerek eylem ve deneyim arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Rice'ın kâğıt üzerine işlediği yürüyüşleri doğayı kutsayan bir bakış açısı ile bir forma dönüşmektedir (Çırak ve Dayı, 2024, s. 189). Yürüyüşün zahmetsiz, sakın ve incelikle bir form olarak ortaya çıktığını gördüğümüz Rice'ın çalışmaları sanki beden ve yeryüzünün bütünleştiği ve zaman algısının yitirildiği bir meydan okuma gibidir. Çünkü yürüyüş duyuları, rutin alıştırmalardan kurtararak dünya bakışın dönüşümünü sağlamaktadır (Breton, 2003, s. 54). Bu nedenle de Rice'ın çizimlerinde görülen telaşsızlık izleyicinin karşısında yeni bir zaman algısına yerleşmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda ortaya çıkan etki yürüme kadar basit bir jestin sanat olabileceğini ısrarla vurgulayan Richard Long'un (Solnit, 2025, s. 469) kavramsal çalışmalarını da anımsatmaktadır.

Görsel 11. Mollie Rice, Stüdyo Tercümesi 1, Parramatta Yolu, kömür kalem, mürekkep, pastel ve stonehenge üzerine gesso, 2018. Alındığı Yer: www.nadiaodlum.com/footsteps-in-the-corridor. [Erişim Tarihi: 26.01.2026].

Sanatçı Allan Kaprow yürüme eyleminin sanatla ilişkisine dair bir analiz yapmaktadır. 1960'larda sanatçı Jackson Pollock'un vurguyu estetik bir nesneden günlük tutma benzeri bir jسته kaydırmasıyla gündelik yaşamın mekânları ve nesneleri arasında dolaşmamız gerektiğine dair bir bilinci açığa çıkardığını belirtmektedir. Buna göre; boya aracılığıyla duyularımızın uyarılmasıyla yetinmeyip ses, hareket, insan, koku ve dokunmaya yönelik sanatta özel ve yeni alanlar yaratmak zorunda olduğumuzdan bahsetmektedir (Solnit, 2025, s. 462). Ayrıca Solnit, sanat olarak bedene bir değer atfeden sanatçıların üretimlerini temsilden sunuma doğru kaydırarak dünyayı yeniden biçimlendirme isteklerine tanık olduğumuzu dile getirmektedir (2025, s. 463). Bu tanıklık

yürümenin insanın kentte dolaşarak modernizmin yabancılaştırıp yalnızlaştırdığı insanı izlemesine de sebep olmaktadır. Dolayısıyla sanatsal yürüme, zamanın kentteki bireysel ve mekânsal deformasyonlarını görme, anlama ve yorumlamaya olanak açmaktadır. Buna bağlı olarak sanatçılar bu yürüyüşler sırasında duyumlara odaklandıkları tutan bir çerçeve çizmektedirler.

İnsanın bedeni ve çevresiyle kurduğu ilişkinin boyutunu eserlerinde işlemek isteyen sanatçılar yürüyüşü kendilerine rehber edinmişlerdir. Bir yapıtı oluşturmak için adımlara ve o anki duyumlara ve zihni ona yönlendirmeye ihtiyaç duymuşlardır. Sanatçı Ulay, Abromovic ile gerçekleştirdiği performansları için “doğru tempoyu; yürümenin ritmik salınımında zihinle bedenin uyum bulduğu o tempoyu bulduğumu hissedene dek” yürüyeceğim şeklinde dile getirmiştir (Solnit, 2025, s. 475). Yürümenin ritmi ile belirlenen sanat yapıtı, avangard sanat tarihinin en sıra dışı ve yalın bir ölçeği olmuştur. Kültürel Coğrafyacı Mitch Rose, bir mekânda yerinde bedensel deneyimin “dünyayı bir bütün olarak hayal etme çabasını” ortaya çıkardığını dile getirmekte ve bunu “beden- manzara birlikte ortaya çıkışı” olarak değerlendirmektedir (Tzakou, t.y). Bir sanat yapıtının beden, zihin, mekân ve duyumlar arasında titreşen bir bilgiyi taşıması onu her seferinde yeniden deneyimlemeye açık hale getirmiştir. Ayrıca Solnit, sanatçıların sıradanlığın anlamını sıradan olan şeylerin içerisinde keşfedeceklerini ve gerçek anlamlarına bu şekilde varacaklarını belirtmiştir (Solnit, 2025, s. 474). Bununla birlikte sıradanlığın başka yeni formlarda yeniden özgün bir nitelikte ortaya çıkma gücünü taşıdığını da ifade etmiştir.

“Sanat amaçlı yürüme, kırlarda yürüme esnasında bedenle yeryüzünün boy ölçüşmesi ya da kentte yürümenin önceden kestirilemeyen toplumsal tesadüflere yol açması gibi, bu edimin en basit yönlerine dikkat çektiği gibi en karmaşık yönlerine de dikkat çeker: Bedenle düşünme arasındaki potansiyel ilişkilerin bolluğuna; bir kişinin yaptıklarının bir başkasının hayal gücüne davet niteliği taşımasına; her jestin kısa ve görünmez bir heykel gibi tahayyül edilebilmesine; yürümenin dünyayı konumlayarak, içinde yol açarak ve onunla bir araya gelerek yeniden şekillendirmesine ve her edimin, içinde gerçekleştiği kültürü yansıttığı kadar yeniden icat etmesine de” (Solnit, 2025, s. 476).

Sonuç

Yürüme eylemi modern yaşamın bedeni araçsallaştırmasına rağmen yazar, düşünür ve sanatçılar tarafından felsefi alandan sanatsal pratiklere kadar inceleme alanına girmiştir. Bu makale yürüme pratiğini basit bir eylem olmanın ötesine taşıyarak onu sanatta beden, bilinç, zihin ve duyumları tetikleyen bir unsur olarak ele almıştır. Ayrıca bu kavramın ele alınışı düşünceyi ve sanatsal özleri harekete geçirerek bireyin varoluşuna yönelik aciliyeti hatırlaması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda yürüme bir performans olarak sanatın gündelik olanla bağının arttırılması gerektiğini ortaya koymuştur. Sanatçılar kenti, sokakları, kolektif hafızayı ve bedeni yürümenin eşliğinde duyumlar aracılığıyla yeniden tanımlamaya yönelik video ve ses kayıt ve harita gibi araçları da kullanarak çalışmalar üretmişlerdir. Sanatçı burada pozisyon değiştirip bir yapıtın rehberi gibi davranarak izleyicinin yapıta eşlik etmesine ve ona katılım göstermesine yol açmıştır. Böylece hem sanatçının hem de izleyicinin sanat eseri karşısındaki değişen rolleri güncel sanatı da genişleyen bir bakış açısına yerleştirmiştir. Eserde izleyiciye önemli bir paye verilmesi, öznenin beden odaklı bir diyalog kurmasını sağlamıştır. Güncel Sanatta beden odaklı çalışmalarda izleyicinin katılımı önemsenmiş ancak bir kenti yürürken hafıza ve duyumlar aracılığıyla inşa etmek yeni bir temsil biçimi olarak öne sürülmüştür.

Kentte yürüyüş pratikleri mekân, bireysel ve kolektif hafıza ile daha çok ilişkilendirilerek sanatçı ve izleyicinin varoluş kipliğine dair soruları kendisine sormasına yol açmıştır. Hem sanatçının hem de izleyicinin belleğine doğru yol alan kentsel yürüyüş pratikleri, öznenin bedeniyle bir eseri tanımlamaya ve kavramaya yönelik sürecin önemini ortaya koymuştur. Çünkü bir yapıt sadece yürüyerek duyuları harekete geçirmesi ile öznedeki bireysel kayıtların sanatsal bir yolla ortaya çıkmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak sanatçılar yürüme eylemini her zamankinden daha fazla duyum, beden, bilinç, hafıza kavramları çerçevesinde ele alıp mekânı kavrayışımızdaki öznel algının temsiliyetine önem vermişlerdir. Böylece bir kenti yaşamak, gündelik hayatın en mütevazı ve gündelik formunca belirlenen sanatsal bir anlama edinmiştir. Ayrıca yürüme eylemi sanat olan ile olmayan arasında bir bağ kurarak sanatçının eserini kavramsal olarak çoğalabilir ve değişebilir bir forma ve sürece taşımasına da olanak sağlamıştır. Bu yönüyle yürüme eylemi, sanat eserinin interaktif oluşunu daha çok vurgulayarak her bir özne ile temasından kaynaklanan değişken çıktılar elde etmiştir. Böylece her bir öznenin varoluşunun biricik olan duyumsallığı, bilinci ve bedeni eseri ortaya çıkaran önemli bir estetik eleman olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Kaynakça

- Akgündüz, G. Ö. (2023, Ekim). Algının fenomenolojisi'nde beden ve dünyanın algısal deneyimdeki birliği. *Ekev Akademi Dergisi* (Özel Sayı), 169-187.
- Artun, A. (2004). Baudelaire'de sanatın özerkleşmesi ve modernizm (modern hayatın ressamı'na sunuş). *Charles Baudelaire, Modern Hayatın Ressamı*. A. Berktaş, (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arapoğlu, F. (2016). Temsilden eyleme: Dadaizm ve sürrealizm'de bir karşı- sanat formu olarak yürüme eylemi. *Aydın Sanat*, 2(4), 1-7.
- Bayraktar, G., Yılmaz C. (2022). Yeniden Üretilen mekân ve öznellik bağlamında sanat ve kartografya. "Başrol" 4. Uluslararası Sanat Sempozyumu Bildirileri içinde (s. 17-29). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Breton, D. L. (2003). *Yürümeye övgü*. İ. Yerguz (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Certeau, M. d. (2009). *Gündelik Hayatın keşfi*- I. L. Özcan (Çev.). İstanbul: Dost Kitabevi.
- Çırak, A. & Dayı A. B. (2024). Riskler ekolojisi özelinde ekolojik sanat pratikleri. *Asos Journal*, 159, 185-197.
- Danışoğlu, S. (2024). 1960 Sonrası sanatta esin kaynağı olan kent gezgini kavramının kent deneyimi bağlamında incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Erzen, J. (1997). Çevre, yeryüzü ve sanat. *Sanat ve Çevre, Sanat Üçüncü Dönem Sempozyum ve Etkinliklerine Hazırlık Toplantıları Metinler Z. Aktüre* (Der.) Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Frankl, V. (2009). *İnsanın anlam arayışı*. Ö. Yılmaz (Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.
- Gros, F. (2017). *Yürümenin felsefesi*. A. Ulutaşlı (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Güngören, İ. (2016). *Zen Budizm bir yaşama sanatı*. İstanbul: Yol Yayıncılık.
- İren, C. (2025). Avangard sanattan kamusal alana yürüyüşün estetik ve politik dönüşümü. *Uluslararası İletişim ve Sanat Dergisi*, 5(15), 76-91.
- Kalay, A. (2012). Renkler arasında bir aylak: Henri de Toulouse-Lautrec. H. Köse (Ed.), *Flanör Düşünce*, içinde (s. 211-258). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Kıraç, M. (2019). *Sanat üretiminde yürüme pratiği ve çağdaş dansa yürümenin koreografisi*. [Yüksek Lisans tezi]. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Köse, H. (2012). Sanal gezginin "ego sörfü": Ekran-gezerlik, internette gezinmek ya da yolculuk üzerine düşünceler. H. Köse (Ed.), *Flanör Düşünce*, içinde, (s. 137-162). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lingwood, J. (1999). *Janet Cardiff & George Bures Miller Walks*. <https://cardiffmiller.com/walks/the-missing-voice-case-study-b/> [Erişim Tarihi: 20.11.2025].
- Magazzino Italian Art. (tarih yok). <https://www.magazzino.art/visit/events/walking-sculpture-performance> [Erişim Tarihi: 15.10.2025].
- May, R. (2012). *Yaratma cesareti*. A. Oysal (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- May, R. (2022). *Kendini arayan insan*. K. Işık (Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.
- Nash, C. (2015, Eylül 16). *Charley's art blog*. <https://charleysartyblog.wordpress.com/2015/09/16/tate-shots-hamish-fultons-slowwalk/> [Erişim Tarihi: 05.10.2025].
- Pinder, D. (2001). Ghostly Footsteps: Voices, memories and walks in the city. *Ecumene*, 8(1), 1-19.
- Ravat, K. (2018). Sensory Walks: Learning by walking, thinking by experiencing. *When Art Meets Science*. BOZAR Lab. (C. Kazakou, Röportaj Yapan) <http://walkingart.interartive.org/2018/12/sensory-walks-BozarLab>, [Erişim Tarihi: 11.10.2025].
- Solnit, R. (2025). *Yol aşkı*. E. Kıvılcım (Çev.). İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- Tandaçgüneş, N. (2012). Kent kültüründe modernizm ve sonrası: "Gözlemleyen özne" olarak flanörü yeniden okumak. H. Köse (Ed.), *Flanör Düşünce*, içinde (s. 97-136). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Torunoğlu, E. (2021). *Yürüyüş araştırma uygulaması olarak c/a/r/t/o/g/r/a/f/i*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Tzakou, A. (tarih yok). Walking as meditation or how to walk in places of emergency. *Interartive a Platform for Contemporary Art And Thought*: <https://walkingart.interartive.org/2018/12/walking-as-meditation> [Erişim Tarihi: 21.09.2025].
- Yavuzer, G. (2014). Yürüme analizi ve temel kavramlar. *Totbid Dergisi*, 13(4), 304-308.
- Yeşil, S. Ş. (2016). Psikocoğrafya ve bir şehir gezgininin anıları. *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 5, 124-149.
- Young, D. (2014). *Bahçede felsefe*. E. Birkan (Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Görsel Kaynakça

- Görsel 1: Peripatos Haritası, [http://en.wikipedia.org/wiki/Peripatos_\(Acropolis_of_Athens\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Peripatos_(Acropolis_of_Athens)) [Erişim Tarihi: 24.02.2026].
- Görsel 2: Tristan Tzara, Paris'teki Saint-Julien-le- Pauvre Klisesinde düzenlenen bir Dada gezisinde [Erişim Tarihi: 24.02.2026].

- Görsel 3: Guy Debord ve Asger Jorn, Çıplak Şehir, 1957, Alındığı Yer: <https://jacket2.org/commentary/avant-garde-iii-situationist-maps-take-two>. [Erişim Tarihi: 26.02.2026].
- Görsel 4: Marina Abramovic & Ulay, Aşıklar: Çin Seddi Yürüyüşü, 1988. Alındığı yer: <https://shorturl.at/Ufvan>. [Erişim Tarihi: 17.01.2026].
- Görsel 5: Hamish Fulton, Yavaş Yürüyüş, 2011. Alındığı yer: <https://shorturl.at/N7Gqh>. [Erişim Tarihi: 17.01.2026].
- Görsel 6: Klara Ravat, Keşif Amaçlı Koku Yürüyüşleri, 2018. Alındığı Yer: <https://shorturl.at/WqFMn>. [Erişim Tarihi: 21.01.2026].
- Görsel 7: Stephane Marin, Mekânları Dinlemek/Dinleme Mekânları, 2018. <https://shorturl.at/WqFMn>. [Erişim Tarihi: 21.01.2026].
- Görsel 8: Kristina Borg, İçindeki Şehirler, 2016. Alındığı Yer: <http://www.kristinaborg.com/thecitieswithin2016>. [Erişim Tarihi: 22.01.2026].
- Görsel 9: Janet Cardiff, Kayıp Ses: Vaka Çalışması B, Ses yürüyüşü, 50 dakika, 1999. Alındığı Yer: <http://cardiffmiller.com/walks/the-missing-voice-case-study-b/>. [Erişim Tarihi: 27.01.2026].
- Görsel 10: Michelangelo Pistoletto, Yürüyen Heykel, ø100 cm., Hudson Nehri kıyısında küreyi yuvarlayan çocuklar, 2017. Alındığı Yer: www.magazzino.art/visit/events/walking-sculpture-performance [Erişim Tarihi: 03.10.2025].
- Görsel 11: Mollie Rice, Stüdyo Tercümesi 1, Parramatta Yolu, kömür kalem, mürekkep, pastel ve stonehenge üzerine gesso, 2018. Alındığı Yer: <http://www.nadiaodlum.com/footsteps-in-the-corridor>. [Erişim Tarihi: 26.01.2026].